

VADHÚS*

GORAN SZTEFANOVSKI

NEGYEDIK JELENET

(A sötét szobába Sara lép be. Felkattintja a villanykapcsolót. Stevo utána jön.)

SARA Ez az én szobám. Csak két órája ismerjük egymást, s máris kettesben vagyunk itt, méghozzá a saját hálószobámban. Hogy tetszik ez önnek?

STEVO Tetszik.

SARA Tetszik, ugyebár? Hamiskásan mosolyog a bajusza alatt. Ez árulkodik önről, Andrejević úr. Többet mond ez, mint ameny-nyit ön mondhatna el saját magáról.

STEVO És mit árul el rólam?

SARA Azt, amiről apám is beszélt.

STEVO Beszélt rólam?

SARA Inkább ne kérdezze, mit mondott.

STEVO Valami rosszat netán?

SARA Rosszat? Nem tudom, hogy ilyen esetben mit lehet rossznak vagy jónak nevezni.

STEVO Mondja csak, bátran!

SARA Amilyen hangsúllyal ezt most mondta, arra gondolok, önnek tökéletesen mindegy, hogyan vélekedik önről az apám. Rendben van. Azt mondta, hogy ön egy primitív balkáni. *(Szünet.)* Nem szól semmit?

STEVO Mit szólhatnék erre! *(Szünet.)* Azt hiszem, igaza van.

SARA Milyen ember ön, Andrejević úr? Miért nem harcol saját magáért? Ha dicsérik, kételkedik abban, hogy érdemes a dicséretre, és semmibe veszi azt. Ha pedig megtámadják, azt hiszi,

* Második, befejező rész. Folytatás az előző számunkból.

ez jogos, és visszavonul, nem tesz ellene semmit. Miért? Miért lenne igaza apámnak? Mit tud önről az apám valójában, hogy egyáltalán véleményt formáljon? Miért nem becsüli kicsit többre önmagát, Andrejević úr? Miért csak azokat tiszteli őszintén, akik sértegetik? Hát hazudtam! Az apám soha nem mondta, hogy ön primitív balkáni. Ellenkezőleg. Egyszer megemlítette, hogy ön egy tehetséges fiatalember, akire fényes jövő vár. Ez már szebben hangzik, nemde? *(Szünet.)*

STEVO Sokkal szebben.

SARA Megint hazudtam. Soha nem hangzott el ilyesmi. Az apámmal alig beszélgetek. Ma estig azt sem tudtam, hogy ön egyáltalán létezik. De most már tudom. És kérdelem — nem sovány vigasz ez?

STEVO Kenyerem jaj, könnyek közt mosolygok;
egyképp irtóztat életem s halálom.

Érted jutottam, Hölgyem, ily nyomorba.*

SARA Ez mi?

STEVO Vers.

SARA Az öné?

STEVO Igen.

SARA Versekét ír?

STEVO Olykor.

SARA Mondja el még egyszer.

STEVO Ez egy hosszú vers utolsó strófája.

SARA Akkor az egészet mondja el.

STEVO Nem tudom fejből. Otthon van.

SARA Micsoda költő az, aki nem hordja magánál a verseit! Hát jó, akkor mondja el a záróstrófát!

STEVO Kenyerem jaj, könnyek közt mosolygok;
egyképp irtóztat életem s halálom.

Érted jutottam, Hölgyem, ily nyomorba.

SARA Gyönyörű sorok! *(Szünet.)* Kár, hogy nem ön írta. Ez Francesco Petrarca egyik szonettjének utolsó tercijnája! *(Szünet.)*

STEVO Ön az első, aki felismerte. Már évek óta ezt a verset mondogatom minden lánynak, akivel megismerkedem.

SARA Most először őszinte ma este. Minden más, amit mondott, szemenszedett hazugság, de ön úgy dobálózik velük, mintha hinné is azokat. Túlságosan el akar kápráztatni az intellektusával. Pedig

* Petrarca: CXXXIV. Csorba Győző fordítása.

ön nem intellektüel. Persze, ez nem jelenti azt, hogy nincsenek egyéb jó tulajdonságai. Talán még fontosabbak is, mint az intellektuális képességek.

STEVO Kicsit elhamarkodottan ítéel rólam.

SARA Lehet-e másképp ítéelni?

STEVO Mindenkiről árulkodik valami részlet, ami észrevehető.

SARA Amit nem látni, azt tartsa az ember titokban. Engem nem érdekel, hogy ön mit gondol rólam, csak az, amit én gondolok önről. Egy egész élet — első látásra. Az emberek beleszeretnek egymásba az első látásra, öltre mennek az első látásra, a háborúk is így robbannak ki. Az első látásra ön is megtetszett Klaus úrnak, ezért egész idő alatt önnel társalgott. Egy percre se engedte át nekem. *(Szünet.)* Ezért érintettem meg az asztal alatt...

STEVO Elállt a lélegzetem. Bár Klaus urat figyeltem, mégsem fogtam fel, amit beszélt. Ön megbénította az agyamat. Szinte hihetetlen, hogy ez velem történik. Hiszen mi két világ vagyunk.

SARA Vártam, hogy ez következik: az ön kisebbségi komplexusa intőleg közbelép és figyelmezteti, hogy Sara Herzog tiltott gyümölcs, amelyhez nincs joga. Nem birtokolhatja. Senki nem birtokolhat semmit. Mindenki ott lop, ahol tud. A modor vékony leple alatt mindenki döggeszelyű. Velem együtt!

STEVO Nem vártam, hogy ezt teszi.

SARA Andrejević úr, ha én úgy viselkednék, ahogy ön tőlem elvárja, először is: nem lennék itt, másodsor: még az elvi lehetőség sem merülne fel annak, hogy lefektessen. Ezért hát hagyjuk az én viselkedésemet, inkább mondjon valami egyszerűt. Vagy inkább csak hallgasson. Ez is valami ezekben a lidérces időkben. *(Szünet.)*

STEVO Azon a napon, amikor először megláttam, összevesztem a lánnyal, akinek udvaroltam. És másnap beiratkoztam a városi tánciskolába.

SARA Most nem táncolni akarok. Másmilyen játéokra gondolok. Arra kértem az előbb, mondjon valami egyszerűt, de nem azt, hogy az első pillantásra belém szeretett.

STEVO Rendben van. Szóval, boldog vagyok, hogy itt lehetek önnel.

SARA Ez túlságosan egyszerű. Talán őszinte, mégis patetikus. Senki nem boldog. Mindenki a másíkról hiszi, hogy boldog, és a neki járó boldogságot emészti fel. És mindenki kényszeredetten röhög, maga után vonszolva a kétségbeesését. Nem tudjuk meg-

szeretni azt, aki belénk szerelmes, sem pedig megváltoztatni, aki gyűlöl minket. Ön gyakran maszturbál? (Szünet.) Mert én — igen. Naponta ötször. Egész életemben ezt tenném, ha nem volna kismillió más unalmas kötelezettségem.

(*Felfedi csupasz mellét. Megfogja Stevo kezét és a mellére teszi. Stevo teljesen elkábul. Sara lehunyja szemét. Majd megharapja Stevo kezét. Azután begombolja blúzát. Szünet. Hosszan egymásra néznek. Kopogás nélkül, egyszerre csak belép Sivić.*)

SIVIC Bocsánat!

SARA Miért kér bocsánatot, ha nem is kopogott?

SIVIC Már mindenütt kerestem . . .

SARA És a legkevésbé gondolta, hogy épp a szobámban talál?

SIVIC Klaus úr fáradt, készül elmenni. Szeretne elbúcsúzni. Különösen öntől . . . Andrejević úr!

SARA Jövünk.

(*Sivić kimegy, becsukja az ajtót.*)

STEVO Ha csak egy perccel előbb lép be . . .

SARA Sivić úr már eléggé felnőtt embernek számít, neki igazán nem újdonság egy csupasz nő, s nem hiszem, hogy egy női mellről izgalomba jön. Különösen az enyémtől nem. Remélem, egy szép napon már AZT is az utcán csinálják, s akkor többé már nem misztérium, amelyre annyi időt és energiát pazarolnak! Mehetünk?!

STEVO Mikor láthatom újra?

SARA Hogy jut egyáltalán eszébe, hogy megint látni akar? Csak ön után, Andrejević úr! (Stevo kilép a szobából, Sara utána. Lekapcsolja a villanyt.)

ÖTODIK JELENET

(*Andrejevićék szobája. Sötétség. Ajtó nyílik. Stevo lép be. Villanyt gyújt. Az asztalnál ül Simon, előtte borosüveg.*)

SIMON (*énekel*) Ecc, pecc, kimehetsz,
holnapután bejöhetsz,
cérnára, cinegére,
ugorj cica az egérre,
fuss!

STEVO Mit csinálsz?

SIMON Ülök a tojásaimon.

STEVO Azt hittem, félsz a sötétben.

SIMON A világosságtól is félek!

STEVO Hogy múlt el az ünnep?

SIMON Milyen ünnep?

(Szünet. Stevo leül. Tölt magának egy pohár pálinkát. Újságot olvas.)

STEVO Alszanak mind, ugye? (Szünet.) „Népszínház: Vándormunkások. Előadás a vendéglátóipari dolgozók kongresszusa alkalmából.” Ez neked szól, de nem mentél el. Biztosan lemondták az előadást. „Szabadegyetem: előadás a vesekő képződésről, vetített képekkel.” Ez Andrejának való. Jól jön az általános műveltséghez. „Ügyeletes patika: Devedžić, Péter király útja 42.” „Marger vendéglő. Megérkezett Milica Miličević kisasszony, aki nemcsak az orosz románcok híres előadója, hanem klasszikus és szerelmi dalok kiváló énekesnője is. Annak érdekében, hogy vendégeink élménye és szórakozása teljes legyen, anyagi eszközeinket nem kímélve szerződtettük még a fiatal Katja Maturškat is.” Azt persze már nem írják, mire szerződtették. (Ledobja az újságot.) Tudod-e, Simon, hogy mi a huszadik században jobban élünk, mint előttünk az a milliárdnyi ember, mondjuk, a tizenegyedik században, vagy a török uralom alatt. Van újság, villany, s mindez természetes. Azoknak pedig a középkorban semmijük nem volt. Semmijük! Csak a sötétség, és az emberek földbe vájt lyukakban éltek, mint a férgek.

SIMON Ne ragadd el magad!

STEVO Simon, én itt fuldoklom!

SIMON Az agyadra megy ez a huszadik század, meg Herzog.

STEVO Herzog úr a megmentőm. Egyszer mindannyiunk életében megjelenik a megmentő. S ha nem ragadjuk meg az alkalmat — hát vége. Ez a Herzog alig egy év alatt már előléptetett referensnek. Ha így folytatja, csak hasznomra válik. Egy éve dolgozom, és ezerhétszázat keresek. Te pedig már mióta gürcölsz, és mennyit kapsz? Azt hiszed, az öcséd még mindig gyerek? A magam ura vagyok. Nem az az ember, amilyennek tíz évvel ezelőtt láttál. Felejtsd el. Megváltoztam.

SIMON Az ember mindig egyforma. Amilyennek születik, olyanak hal meg.

STEVO No jó, mondjuk, hogy ugyanaz vagyok, mint gyerekkoromban. Akkor miért van az, hogy akkor nem tudtam úszni, most meg tudok? Ha akkor dobtál volna be a vízbe, megfulladtam volna!

SIMON Most is megfulladsz.

STEVO Most már tudok úszni.

SIMON Mennyi ideig? Tíz percig? Tíz óráig? Tíz napig? Úszol vagy sem — megfulladsz! Mintha nem is úsztál volna. (*A szobából kijön Andreja, az ágyból kelt fel. Szünet.*) Éppen a huszadik századról beszélgetünk.

ANDREJA Ezért nem alusztok, ugye? Attól féltetek, átalusszatok az évszázadot. Pedig jobb, ha az ember alszik egy kicsit, aztán amikor felébred, józan. (*Szünet.*) Találkoztam Ljiljával. Kérdezte, hogy vagy, és üdvözetét küldi.

STEVO Ezt aztán igazán kibírom.

ANDREJA Tudja ő azt. Mondta is: Tudom, hogy nem érdekel, de azért add át neki üdvözetemet.

STEVO Itt van például ez a Ljilja. Jóravaló lány. Házias teremtés. Ha ma kedvem szottyanna, hogy feleségül vegyem, holnap már a lakodalmat ülnénk. De azért, mert bujkálok előle és kerülöm, még nem jelenti, hogy százszázalékig gyűlölném. Esetleg negyvenkilenc százalékban szeretem. No jó, de ha egy másikat szeretek ötvenegyszázalékban, akkor a két százalék túlsúlyt nyer, és Ljilja a vesztes.

SIMON A fenébe is azzal a két százalékkal!

STEVO Az életben két százalék igenis nagy dolog.

SIMON Nincs ma már szerelem. Csak a kutyáknál és a cigányoknál, mindenki más csak a százalékokat latolgatja!

ANDREJA Milyen volt a fogadás?

SIMON Ragyogó. Pezsgődurranás, női ruha suhogása, választékos pohárköszöntő, kultúra, civilizáció, huszadik század!

ANDREJA Néhány óra múlva az éhes munkások áthaladnak a Kőhídon, a monopólium felé. A munkanélküliek meg a piactéren ödöngenek. Ugyanebben a huszadik században!

STEVO Ne szédíts már ezzel a szociális költéssel! Ha már úgy meghatódtál, eridj Spanyolországba hősi halált halni! Én meg küldök egy levelezőlapot Berlinből. Aztán majd egy nap megkérdezik tőletek az újságírók, ismertétek-e Stevo Andrejevićet. Stevo

eközben vörösbort iszik Hamburgban, Marburgban, Würtzburgban. Kötelezettségeim vannak önmagammal szemben. Gyakran nézem a tenyeremet, és érzem, micsoda erő rejlik benne. Tudjátok, mi mindenre lennék képes ezzel a két kezemmel? Csodákat tehetnék! De ti azt akarjátok, hogy zsebredugott kézzel sétáljak, megnöcsüljek és berozsdásodjak. Ezt nektek, ni! Esküszöm, üstökénél ragadom meg a szerencsét, addig nem nyugszom! Kockázatos dolog, de hát kockázat nélkül még enni sem ül le az ember. Vagy mindent — vagy semmit! Stevo Andrejević hadat üzen a huszadik századnak! Az egykori kisfiú most fehér lovon, lobogó hajjal, kezében kopjával galopposzik a szemhatáron fénylő perspektíva felé! Önök pedig, uraim, folytassák csak a pincérkedést és kacsingassanak csak a forradalomra. Stevo Andrejevićnek nincs ideje hosszasan elemezni az önök helyzetét. Ugyanis a sajátjával van elfoglalva. Ebben az értelemben tehát most felkel (*Stevo feláll*), és elvonul a megérdemelt nyugovóra. (*Stevo kimegy a szobából. Szünet. Andreja felkel. Ő is kimegy. Szünet. Simon a tenyerét nézi. Belép Vera, átöleli Simont. Simon sírva fakad. Vera simogatja a fejét. Simon megnyugszik, majd hosszan Verára néz.*)

SIMON Az istenért, Vera, szülj egy fiút!

HATODIK JELENET

(*Vera a javasasszony nál.*)

JAVASASSZONY Feküdj le. (*Vera lefekszik.*) Tedd széjjel a lábad. (*Vera szót fogad.*) Azt mondod, egyszer sem akarattal történt?

VERA Nem. Nem bírom kihordani.

JAVASASSZONY És az orvos mit mond?

VERA Azt mondja, feküdnöm kellene kilenc hónapig!

JAVASASSZONY És te?

VERA Kilenc hónapig nem maradhat a ház gazdasszony nélkül!

JAVASASSZONY Csinálja helyetted a férjed!

VERA Látástól vakulásig dolgozik!

JAVASASSZONY Előbb kellett volna jönnöd.

VERA Az istenre kérlek, tegyél valamit!

JAVASASSZONY Az isten nem tud itt segíteni. (*Begyűjtja a paraszas kályhát. Keresztet vet. Beleköp a vízbe.*) Szív a karón, Szív a vasvillán. Szív a kaszán. Nyisd nagyra szemed, és láss!

Mit látsz? Férgyet poshadt vízben. Kocsonyás ég, se fönt, se lent. Feszülő halhólyag. Nyitott agy az istentelen szeleknek. Ördögök, ördögök kicsi, szárnyas lovakon. Elvágott erek, gyógyíthatlan fekélyek, ki nem mondott titkok. Hozd a gyereket, hadd jöjjön ki, hadd örüljön. *(Eloltja a tüzet. Megpaskolja Vera hasát.)* Kösd föl a havikötőt a Vardar mellett. Gyújts egy nagyobb gyertyát Szent Petka napján. A férjed ingét vidd a malomhoz. Nekem meg adj két bankót.

VERA Ez segít majd?

JAVASASSZONY Nem tudom.

VERA Akkor meg minek ez az egész?

JAVASASSZONY Mert így szokás.

HETEDIK JELENET

(Stevo az irodában, az asztalánál ír. A szomszéd helyiségből átjön Sivić.)

SIVIĆ Ejha, de szorgalmasak vagyunk! Napról napra jobban haladunk a számlátrán. Csakhogy a gyors sikernek is megvan a hátulütője. Például a túlzott önhittség. És ez abba a kísértésbe vihet, hogy elcsábítjuk a főnök lányát. Most megkérdezheti, mi közöm hozzá. Semmi. Éppenséggel semmi. Mint ahogyan az öccséhez, az ifjúkommunistához sincs semmi közöm, de nagy a gyanúm, hogy börtönbe kerül, ha ön idejében észre nem téríti. Az iszákos bátyja meg, ha nem tévedek, elveszett eset. Andrejević úr, az öccsével kapcsolatban aggályaim vannak. Bizonyos emberek, akikről tudom, hogy kik, szemmel tartják, és ez veszélyes lehet. Azt kérdi, honnan tudom? Mindenről tudomást szerez az ember. Ezen a falon át még azt is hallani, amint a szülei megbeszélik, mi lesz a másnapi ebéd. Vékonyak a falak. Mi több, könnyen le is rombolhatók. A szó szoros értelmében. Akkor aztán Herzog se menti meg. No, viszlát, Andrejević úr! Jó étvágyat az ebédhez. *(Kimegy. Stevo gondolataiba mélyed. Szünet. Aztán folytatja a munkát. Később kopogás hallatszik.)*

STEVO Tessék! *(Aco lép be.)*

ACO Szervusz, Stevo.

STEVO Szervusz, Aco. Mi újság?

ACO Főnök a saját levemben. A kamionért jöttem. De ez nem munka!

STEVO Tessék, foglalj helyet. Rágyújtasz? *(Cigaretttával kínálja. Aco kivész egyet. Közben Klaus lép be az irodába.)*

STEVO Parancsoljon, Klaus úr.

KLAUS Sivić úr elment már?

STEVO Igen. Két perccel ezelőtt.

KLAUS Akkor semmi, csak folytassa a munkáját. *(Belenéz a kartotékrendszerbe.)*

STEVO Szóval, mi a probléma?

ACO Beadtuk a kamiont generálózásra, ennek az árát ki is fizettük, de csak a fényezést csinálták meg.

(Klaus meghallja, jelentőségteljesen pillant Acóra és Stevóra. Aztán folytatja, amibe belekezdett.)

STEVO Lehetetlen!

ACO Pedig így van. Ocsmány átejtés.

STEVO És miért nem reklamált az átvételnél?

ACO Mit reklamáljak?! Látom, hogy átfestették, minek szedném szét a masinát csak a reklamáció kedvéért. Reggel aztán halom, ugyanúgy kopog a motor, mint azelőtt. Mindenki mindenütt lop, de ez most meghalad minden mértéket. Kiállítottatok a számlát az ékszíj, a lánc, a csapágy, a gömbcsukló, az olajsűrű és a hengerfej cseréjéről, s amikor felnyitom a motorháztetőt — látom, hogy minden ugyanolyan, mint volt!

STEVO Nem tudom, hogyan történhetett, de módunkban áll kivizsgálni.

ACO Stevo, ne magázz, és ne hadard nekem itt ezt a hivatalnokszöveget, hanem mondd meg, kit lehetne fülön fogni ezért a disznóságért. A főnököm toporzékol. Én vagyok a felelős ezért a kamionért. Azt mondja, ő fizette a javítást, a többi az én gondom. Reggel már indulnom kellett volna Vranjéba, és így odaveszett az egész napom. Kicsi gyerekem van otthon!

STEVO Ne hozzon kellemetlen helyzetbe. Mondtam, hogy kivizsgáljuk az ügyet, és jóvátesszük a dolgot.

ACO Akkor gyereünk, intézzék el!

STEVO Megvan ennek a módja.

ACO Nekem hibátlan kamion kell.

STEVO Csak semmi láрма, mert ha a dolgot pusztán jogi szempontból tekintjük, a kamion átvétele megtörtént, és ezzel a mi kötelezettségünk lezárult. Aláírták, hogy rendben átvették.

ACO Hogyan, ha egyszer semmi sincs rendben? Most a saját zsemből fizessenek egy teljes javítást, és álljak ott a szerelők mellett, hogy ne lopkodják ki a csavarokat?

STEVO Az már biztos, hogy nem én fogok fizetni!

ACO Stevo, száz embert röptek a levegőbe. De te a százegegyedik leszel!

(Klaus kimegy a szobából.)

STEVO Ide figyelj, Aco!

ACO Most ugye tegezel, de amíg idebent volt az az alak, magáztál! Mit figyeljek?

STEVO Nézd, nekem ehhez az ügühöz semmi közöm.

ACO Akkor mit seggelsz itt, mint holmi referens, te ökör! Ha pedig cigarettával kínálsz, akkor legalább tüzet is adj! (Eldobja a cigarettát. Kimegy, és bevágja az ajtót maga mögött. Szünet. Belép Klaus.)

KLAUS Valami probléma?

STEVO Nincs, Klaus úr, minden rendben van.

KLAUS (figyeli, amit Stevo ír) A szállítás, úgy látom, nemso-kára befejeződik. Nagyon jó! Most pedig törölje ezt a három tételt!

STEVO De hát hogyan gondolja, Klaus úr?

KLAUS Egyszerűen — húzza ki! (Szünet.) Két vonallal!

STEVO (áthúzza) Így?

KLAUS Pontosan. Látja, milyen erő rejlik egy tollban? Ami az előbb még létezett, annak immár semmi nyoma. Pedig csak át van húzva.

STEVO És mit szól majd Herzog úr, ha meglátja?

KLAUS Mit szólhat? (Szünet.) A kereskedelem bizony furcsa valami, Andrejević úr. Az emberi tevékenység legösszetettebb területe. Kezdetben volt a tőke. (Órájára pillant.) Vége a munkaidőnek. Mi lenne, ha megkóstolnánk a maguk házi főzésű pálinkáját, amit úgy dicsért?

STEVO Ó, Klaus úr!

KLAUS Csak még előbb virágot veszek a háziasszonynak.

STEVO Ugyan, Klaus úr! Nem szükséges!

KLAUS Vannak dolgok, melyeket udvariasságból teszünk.

STEVO Ó, Klaus úr! Bárcsak előbb szólt volna, hogy kellően felkészüljünk.

KLAUS Szeretek olyankor látogatóba menni, amikor nem készülnek.

NYOLCADIK JELENET

(Andrejevićék háza. Dimitrija farigcsál. Aco és Andreja beszélget. Vera mos. Simon alszik.)

ACO Amíg az a sváb odabent volt, Stevo egyfolytában magázott. Aztán fordult a kocka.

ANDREJA Valami nincs rendben nála.

ACO Egyikünkénél sincs rendben, de ő mégiscsak túlzásba viszi.

ANDREJA Majd beszélék vele.

ACO Az a legkevesebb. De én mit csinállok kamion nélkül?!

ANDREJA Úgyis elkezdjük a sztrájkot. Aztán majd meglátjuk.

ACO Nem ettem maszlagot! Ej, Stevo, Stevo!

STEVO Klaus úr mindjárt itt lesz. Vera, mama, csináljatok rendet! Te itt vagy, Aco? Simon, kérlek, ébredj! Klaus úr csak virágot vesz, és máris jön, pálinkakóstolóba. Hozzatok a tavalyiból! *(Aco kimegy.)* Aco, hová mész? Készítsetek valami harapni-valót is. Meg salátát. Sajt van?

SIMON Mít mondasz, ki jön ide?

STEVO Klaus úr, egy pálinkára!

SIMON És miért kell nekem ébren lennem, amíg ő pálinkázik?

DIMITRIJA No, és ki hívta meg?

STEVO Én! Talán valami kifogásod van ellene?

DIMITRIJA Nekem aztán tökmindegy.

MARIJA Kicsoda jön?

STEVO Mama, mondtam már, hogy Klaus úr jön.

MARIJA És miért éppen hozzánk, hiszen annyian vagyunk!

STEVO Mama, kérlek, vedd le ezt a kendőt, és tedd fel az újat.

ANDREJA És én mit vegyek föl?

STEVO Andreja, a fenébe is, hagyj békén!

ANDREJA És te miért nem hagyta békén Acót?

STEVO Majd később elmagyarázom.

ANDREJA Értem én!

STEVO Semmit nem értesz!

ANDREJA Tudom, hogy ki az, akinek nem világos egy s más.

STEVO Simon, kelj fel, menj és mosakodj meg!

SIMON Miért nem viszed el azt a svábot egy olyan családhoz, amelyik inkább kedved szerinti?

MARIJA *(fején az új kendővel)* Így most már jó?

STEVO Jó.Vera, hozd az édességet.

SIMON A saját feleségednek parancsolgass.

VERA Hagyd most, Simon!

SIMON Hagyd most, hagyd később, így múlik el az élet!

DIMITRIJA Talán itt maradna ebédre is? Nincs kifogásom ellene. Maradhat vacsorára is. Vagy akár holnapig — akár reggelire.

(Stevo a tükörben nézegeti magát. Megfésülködik. Leül. Órájára néz. Csönd. Szünet. Mindannyian várakoznak.)

MARIJA Kire várunk?

DIMITRIJA Ördögre!

MARIJA Az ördögöt kergetni kell. Hess, hess!

(Szünet. Csönd. Várakoznak.)

DIMITRIJA Ha úgy tetszik, akár várjátok Szent Habakukot. *(Tolószékével az ajtó felé megy. Abban a pillanatban kopogás hallatszik. Dimitrija visszatér. Stevo felugrik és ajtót nyit.)*

STEVO Parancsoljon, Klaus úr. Tessék. Ez az édesanyám, Marija.

KLAUS Örvendek, Andrejevićné asszony. *(Odanyújtja a virágot, Marija zavartan veszi át.)*

STEVO Az apám, Dimitrija. *(Klaus biccent.)* A bátyám, Simon. *(Biccentés.)* Az öcsém, Andreja. *(Biccentés.)* A sógornóm, Vera. *(Biccentés.)* Parancsoljon, foglaljon helyet.

KLAUS Köszönöm. *(Leül.)* Stevo úr már napok óta igen kedvesen invitál, hogy látogassam meg az önök családját, de csak most tudtam időt szakítani rá. Ez tehát a házuk. *(Körbetekint.)* Szép. És mivel foglalkozik ön, Andrejević úr?

DIMITRIJA Tessék? Pikulát faragok.

STEVO Apám neves kőműves volt. A bátyám pincér, az öcsém pedig kereskedőseged.

KLAUS *(Andrejához)* Hol?

ANDREJA A csemege- és gyarmatáru-kereskedésben.

KLAUS A Ristić-palotánál? Igaz is, mintha egyszer láttam vol-

na ott. *(Vera körbekínálja a salátát és a pálinkát.)* Ez hát az a híres pálinka? *(Elvesz egy poharat.)* Ön nem iszik, Andrejević úr?

DIMITRIJA Nem. Korán volt az ebéd.

KLAUS És ön?

ANDREJA Nem iszom.

KLAUS *(Simonhoz)* És vajon ön, iszik-e?

SIMON Ha már lúd, legyen kövér. *(Elvesz egy poharat.)*

STEVO Egészségére, Klaus úr! Szívből köszöntöm, s kívánok erőt, egészséget, hosszú életet!

KLAUS Éljen! *(Iszik.)* Valóban finom. Hol van a kedves édesanyja? *(Stevo felkel, hogy megkeresse Mariját. Marija, kezében a virággal, a konyhában áll, reszket.)*

STEVO Mi van, anyám? Mi történt?

MARIJA Vadhús . . .

STEVO Miféle vadhús? Gyere be, vendégünk van. *(Stevo visszatér Klaushoz.)* Tessék, vegyen pár falatot! Parancsoljon! Vagy talán édességet? Remek birsalmasajtunk van.

KLAUS Nem, köszönöm. Elég lesz.

STEVO Mivel kínálhatnánk meg?

SIMON Talán énekeljünk és perdüljünk táncra.

KLAUS Igen. Észrevettem, hogy itt nagyon szépen énekelnek és táncolnak.

SIMON Helyes az észrevétele. Mindenki azt hiszi, hogy csak ezt tudjuk.

STEVO Az édesanyám gyönyörűen énekel.

KLAUS Csodálatos lenne, ha elénekelne valamit.

STEVO Mama! Mama, gyere, énekelj valamit Klaus úrnak!

MARIJA *(előjön, s szinte extázisban énekelni kezd)*

Jaj, anyám, aki megszültél!

Gyönyörűszépnek miért szültél?

Városba járnom nem lehet.*

(Szünet.) Vadhús! *(Visszamegy a konyhába. Szünet.)*

KLAUS Vadhús?

STEVO Ne haragudjék! Anyám nagyon fáradt.

KLAUS Mi az a vadhús?

STEVO Asszonybeszéd. Babona: azt mondják, ha valakinek hajszál akad a torkán, akkor a hajszálát körülnövi a bőr, ami nem emberbőr, aztán addig nő, amíg meg nem fojtja az embert.

* Nagy László fordítása.

KLAUS Érdekes. (*Andreja egyhajtásra kiüssza a pálinkát.*) Azt mondta, nem iszik.

ANDREJA Mondtam.

(*Szünet. Farigcsálás közben Dimitrija megvágja az ujját. Morogva káromkodik, szívja az ujját.*)

KLAUS Megvágta magát?

DIMITRIJA Meg. (*A pálinkásüvegből kortyol egyet, majd az ujjára köpi.*)

KLAUS Megfigyeltem, hogy a nyelv, amelyet beszélnek, a leg-tisztább szerb nyelv.

ANDREJA A Vardar-Bánságban élünk, ezt a nyelvet beszéljük.

KLAUS No, és elégedett a munkájával az üzletben? A fizetés bizonyára nyomorúságos, a munka meg nehéz, nem?

ANDREJA Sok a munkanélküli.

KLAUS Ez azt jelentené, hogy ön úgy fojtja el az elégedetlenségét, hogy a másokéval hasonlítja össze? Meglehetősen konzervatív gondolkodásmód.

ANDREJA Klaus úr, és ön elégedett a munkájával?

KLAUS Hm, hát nem éppen. Ha megtehetném, semmit nem csinálnék, csak utazgatnék és olvasnék.

ANDREJA Ez tökéletes burzsoá szemlélet.

STEVO Andreja, hagy most ezt.

KLAUS Igaza van. Burzsuj vagyok. Mindig is az voltam. Nem szégyellem. Mindenki az, ami — s érje be azzal.

ANDREJA Fordítva! Mindenki iparkodik elérni, amit csak lehet!

KLAUS Olykor nehezen megy.

ANDREJA Persze hogy nehezen, de megvalósítható. A török uralom alatt, ötszáz évig, az emberek meg voltak győződve arról, hogy még álmodniuk sem szabad az uralom megdöntéséről, s lám, az megroppant és összeomlott, mint a korhadt deszka. Igaz, hogy ötszáz év múlva, de mégiscsak bekövetkezett. Vagy itt van az Osztrák—Magyar Monarchia. A nagy birodalom úgy hullott darabjaira 1918-ban, mintha sohase lett volna. És Ristić úr palotája is, a téren, amely oly szilárdnak és örökkévalónak tetszik, egy nap majd úgy vész a semmibe, mintha nem is állt volna azon a helyen.

KLAUS Ezt nevezik a történelem dialektikus értelmezésének!

SIMON Még egy pálinkát, Klaus úr? (*Tölt magának.*)

KLAUS Nem, köszönöm. No jó, ha a török birodalom összeomlásáig ötszáz évnek kellett eltelni, akkor mennyi kell a Ristić-palota eltüntetéséhez?

SIMON Két óra csákányozás és lapátolás.

KLAUS És ki fogna kézbe csákányt meg lapátot?

ANDREJA Többek között — én!

KLAUS És mi a kifogása Ristić úr ellen?

ANDREJA Személy szerint semmi, de a hozzá hasonlóak ellen igenis van.

KLAUS És ez konkrétan mit jelent?

ANDREJA Autóval járnak.

KLAUS Ez még nem bűn.

ANDREJA Elhúznak a homályos ablakaink előtt, s úgy néznek ránk, mint a tejben a légyre. Mindig sietnek. Reggeli után sietnek ebédelni. És csak mennek, mennek, évszázadok óta. Megfélemlítenek minket frázisokkal, misztériumokkal, dogmákkal. Fenyegetőznek, hogy elveszik a kenyerünket, lerombolják házainkat, összeroppantják az állkapcsunkat. Mi pedig rémülten térünk ki előlük az útból, és lengetjük a kalapunkat. Mindaddig, amíg félünk, keresztülgázolnak rajtunk. A szabadság napja akkor virrad föl, amikor leküzdjük a félelmet. Akkor lesz szabadság, ha majd a dohos padlásokról az utcára ürítik ki a ládákat, kidobják a nedves gyapotágyneműt, ha kiirtják az utolsó csótányt, patkányt és maláriaszúnyogot, és ha majd minden ház fehér lesz, kinyílnak az ablakok, s mindenki a forrás tiszta vizében moshat, és a tavaszi napsütésben száríthatja a kitergetett ruhát.

SIMON Bravó! És ha beülök a kávéházba, a tulaj maga szolgál ki.

KLAUS Ez forradalom!

ANDREJA Nevezze, aminek akarja.

KLAUS Önnek költői vénája van! Amit most elszavalt, olyan lenyűgözően hangzott, hogy egy pillanatra azt gondoltam, előre megtanulta az egészet. (*Órájára néz.*) Bocsnat, de sietnem kell. Ebédre várnak. Nem tudom, mennyire szerencsés dolog, ha most említtem meg ezt a dolgot, de végül is, miért ne? Talán önnek kellett volna megemlítenem elsőként, Stevo úr. A képviselőtünk irodájáról van szó, amelyet sürgősen bővíteni kell. Szorít a konkurrencia, ki kell nyomulnunk a főútra. Csakhogy itt van az önök

háza, szinte odatapadva az irodához. Jó áron megvennénk a házukat. Kérem, gondolkodjanak erről.

DIMITRIJA Szó sem lehet róla. *(Szünet.)* Szó sem lehet róla.

STEVO De apám!

DIMITRIJA Erről szó sem lehet!

STEVO Klaus úr, megfontoljuk a dolgot, természetesen. Meglátjuk.

DIMITRIJA Te ne avatkozz bele!

KLAUS Nagyon kellemes volt. Köszönöm, és a viszontlátásra!

STEVO Bocsásson meg, ha valami nem volt a kedvére való. *(Klaus kimegy. Stevo kikíséri. Szünet. Csönd. Stevo visszajön.)*

DIMITRIJA Mikor beszéltél vele erről?

STEVO Semmit sem tudtam. Esküszöm, most hallottam róla először.

DIMITRIJA Te majd azt adod el, amit magad keresel meg és szerzel. Ehhez semmi közöd! Ez az enyém!

STEVO Jól megfizeti az árát.

DIMITRIJA Nekem ezt senki emberfia meg nem fizeti. És a lábamért ki fizet vajon? Erről a tetőről estem le!

STEVO Nem a lábadról van szó.

DIMITRIJA Pedig azt gondolom, épp arról van szó. Csakis arról.

STEVO Beszéljünk értelmes emberek módjára!

DIMITRIJA Nem kérek az eszedből. Hagyj békén!

STEVO Te hagyj engem békén! És ti, mindannyian! Torkig vagyok veletek! Átkozott bugrisok! Ragaszkodtok az elavult szokásokhoz és a rögeszmékhez, mint a vak a botjához. Szégyent hoztatok rám. Úgy néztétek a vendéget, mintha valami ismeretlen, szörnyű betegséggel fertőzne meg mindenkit. Amit nem ismertek, az nektek átkozott, idegen, ellenséges. Szorítjátok a gatyakorcot, csak az a fontos, és egy szikrányit sem engedtek abból, ami a tiétek, bárhogyan legyen is — ilyenek vagyunk! Engem Európa szólít, ti pedig ebben a rothadt porfészekben azt sem ismeritek el, hogy ember vagyok. Ha sikerül innen kitörnöm, elrepülök!

ANDREJA Majd még emlékművet állítanak neked a hídnál. Ott lesz Péter király lovasszobra, Sándor király lovasszobra és Stevo Andrejević lovasszobra.

STEVO Hallottuk a te szónoklatodat is! Engem ki akarnak rúgni az állásomból a te éretlen tetszelgő politikázásod miatt?! Láttuk, ki vagy te!

ANDREJA Akkor azt is lássuk, te ki vagy! Ha egyáltalán vagy valaki! Egy kém hálójába akadtál!

STEVO Klaus úr nem kém.

ANDREJA Jobban ismeri a városunkat, mint mi magunk, akik itt születünk. Nem. Simon a kém.

SIMON Már hogy lennék kém? Dehogy vagyok!

MARIJA Bedagadt torokkal sem lélegezni, sem énekelni nem lehet. A vadhúst körömmel kell kitépni, a sebet tüzes vassal kiégetni. Ti pedig veszekedtek. Hát ez a legfontosabb? Csak elnézlek benneteket, de nem tudom, kik vagytok. Nem ismerek rátok.

STEVO Én a fiad vagyok, Stevo, ez pedig itt a férjed, Dimitrija, az isten szerelmére, mondd már neki, engedje eladni a házat, hiszen szép pénzt kapunk, aztán majd fészket rakunk másutt.

MARIJA Hova költözünk?

SIMON A Marsra.

MARIJA Az merre van?

SIMON A Péter-kapunál.

STEVO A karrierem függ minden egyes lépéstől. E pillanatban pedig épp ettől a rohadt háztól.

DIMITRIJA A seggedet törölheted ki a karriereddel, ezt a rohadt házat pedig hagyd, dőljön csak az én nyakamba, úgy, ahogy van.

STEVO Mit tudsz te a karnierről, vén tuskó! Egész életedet a robotban töltötted. Nekem meg huszonhat éves koromra saját irodám van.

DIMITRIJA Mesterember voltam, kőműves.

STEVO Micsoda mester az, aki leesik az állványról. Megnézheted, milyen házat húztál föl.

DIMITRIJA Olyat építettem, amelyet tudtam. És ha neked rombolhatnéd van, hát akkor szedd a sátorfádat, és vissza se gyere! Te elvetemült fajzat!

STEVO Te akarsz kidobni engem? Ahhoz előbb kell felkelned! *(A tolókoksit, amelyben apja ül, a falhoz vágja. Andreja odaugrik, és Stevóra üt. Odaszalad Vera, szétválasztja őket.)*

SIMON Hagyd, gyilkolják csak egymást! *(Szünet.)*

DIMITRIJA Ha tudtam volna, hogy mivé lesztek, bizony nem csinállok gyereket! Ti tékozlók! Nem ismertek sem istent, sem ördögöt. Nálátok nincs rend sem a fejben, sem a testben. Csak kapkodtok, rohángasztok ide-oda, mint a töketlen kutya. Azt hiszitek, röptében kapjátok el a legyet. Még hogy Európa szólít! Európa

fingik rátok! Sóhajtoztok Németország után! És apátokat, aki itt maradt láb nélkül, mert otthont emelt fölétek, kutyába se veszitek, azt se tudja, mennyi kétszer kettő, s akadályozza az európainak a karrierjét. Rosszul sáfárkodtok. Hitelbe éltek. Elsüllyedtek majd egy lyukban, elnyel a pókháló, nevetek elhal, gyökereitek kipusztul, nem marad utánatok semmi nyom. Nincs annyi könnyem, amennyire sajnállak, s amennyit onthatnék értetek.

(Andreja fölkel és kisiet.)

MARIJA Andrejaaaaaaa!!!!

KILENCEDIK JELENET

(Szoba Sivićék házában. Kopognak. A szomszéd szobából, házi-köntösben kijön Sivić. Ajtót nyit.)

STEVO Jó reggelt, Sivić úr. Bejöhetek egy pillanatra? Megkérném egy szívességre. *(Sivić betessékeli, Stevo belép.)* Köszönöm. *(Szünet.)* Az öcsémet letartóztatták tegnap este, amikor sztrájkba kezdtek. Voltam a rendőrségen, de ott azt mondták, még nem számolták meg, hányan vannak bent, nem hogy még azt, kicsoda közülük Andrejević. Az előbb Herzog úrral beszéltem, ő mondta, forduljak önhöz. *(A másik oldalról Sara jön be hálóingben, s megáll Stevo háta mögött. Stevo nem veszi észre.)* Úgy tudom, az ön bátyja ott dolgozik. Andrejával még akkor beszéltem, amikor ön figyelmeztetett, s meg is ígérte, hogy megjavul. Nem tudom, hogyan történt ezzel a sztrájjal, de biztos vagyok benne, ha ön most segít, soha többé nem fordulhat elő ilyesmi. Erről kezeskedem. Kérem, Sivić úr! Otthon egyszerűen kibírhatatlan a helyzet. Anyám az én vállamon sírta át az egész éjszakát. Mindenki azt hiszi, hogy nekem valami közöm van ehhez. Mintha legalábbis én tartóztattam volna le.

SIVIĆ Sara, miért nem mész az ágyba, fontos beszédem van Andrejević úrral.

STEVO *(megfordul, s meghökken, amikor meglátja Sarát)* Herzog kisasszony!

SARA Foglaljon helyet, Andrejević úr!

STEVO Bocsánat! Nem tudtam...!

SARA Mit nem tudott? *(Sara Sivićhez lép és átöleli a derekát. Mindkettlen Stevót nézik. Szünet.)*

STEVO Sivić úr, tudna segíteni?

SIVIC Nem.

STEVO Nem tenne mégis valamit?

SIVIC Nem.

STEVO Sivić úr, nagyon kérem!

SIVIC Nem.

(Szünet. Stevo feláll. Egy darabig bámulja a két embert. Majd kimegy. Szünet. Sara meg akarja csókolni Sivićet, de az arcul üti. A lány hozzásimul, hogy kivédje a következő pofont.)

TIZEDIK JELENET

(Klaus szállodai szobájában Stevo és Klaus. Előttük a földön konyakosüveg.)

KLAUS *(Stevónak konyakot tölt)* Végtére is, miért nem hagyja az öccsét odabent a hűvösön?

STEVO Nem, köszönöm Klaus úr, elég volt.

KLAUS Igyon csak, fiatalember! Kicsit engedje el magát! Szinte görcsben van! Tehát, miért gondolja, hogy jobb neki szabadságon? Talán éppen ő maga kívánja a börtönt. Esetleg szántszándékkal igyekezett bejutni oda? Ez ugyebár hihetetlenül hangzik, de hát az élet telis-tele van meglepetéssel. Tudok néhány ilyen példát a paradoxális logikára, a normális viselkedés fordítottjára. Ne felejtse el közben azt a lényeges elemet, hogy szláv emberről van szó! Ez az adat talán válasz lehetne arra a kérdésre, miért akarja valaki a börtönben találni magát. Ezért mondom, hogy ez a szláv mazochista lélek szindrómája. Ha valami nem megfelelő, senki nem mozdítaná a kisujját sem a helyzet javításáért, sőt, ezt bizonyos mértékig élvezzi. Pedig itt a Balkánon soha nem mentek jól a dolgok. Már húszezer évre visszamenőleg sem. És ha ebben a káoszban valaki segítőkésznek mutatkozik, azt itt nem fogadják nagy jóindulattal. Ellenkezőleg: gyanakodva visszautasítják. És marad továbbra is a hanyatlás állapota. Önök arra vannak ítélve, hogy ebben az állapotban éljenek: nem a pusztulásra, mert a pusztulás nem meghatározott állapot, sem pedig a jólétre, amelytől távol vannak, hanem a folyamatos, biztos süllyedésre. Mindig ugyanab-

ba a lyukba, ugyanúgy, újból és újból. Kitartóan, önfejjén. Soha nem szereznek semmilyen tapasztalatot. Ez nevetséges. Még a medve is megtanul biciklizni a cirkuszban. A fiataláguk azzal telik, hogy szotyolát rágcsálnak a korzón. Más olvasmányuk nincs, csak a rablókról szóló képregények. Az ideáljaik pedig azok az örültek, akik a Szomorú vasárnap melódiájára lesznek öngyilkosok. Kávéházban lopják az időt, a módszeres ivásról fogalmuk sincs. Már két pálnka után ugrál a szemük, ölelkeznek, csókolóznak és öklüket rázzák az egész világra. És közben már azzal sem törődnek, mit forralnak mások a hátuk mögött. Vagy ne iganak, vagy pedig tanulják meg, hogyan kell! Az ön öccse, Andreja, tökéletesen beleillik ebbe a kategóriába, de bizony isten, ön sem áll messze tőle, még ha más eset is. Tennie kell valamit a saját érdekében. Szabaduljon meg ettől a mazochizmustól, és tegye azt, amit a szíve diktál. A szív sohase hajlamos a mazochizmusra, mindig a fej okozza a problémákat. Teljes tudatában vagyok annak, hogy más kín is gyötri: ön nem tudja, mit is akar a szíve valójában. Pedig ez hamis dilemma. Soha nem is engedte, hogy a szíve megszólaljon. Elfojtva ott tartja a szivarzsebben, s ezért van, hogy nem hallja meg a belső sugallatot. Hagyja a szívét szabadon — akkor majd megszólal! Természetesen egy csomó más bonyodalom is van. Ilyen például a hovatartozás és a tradíció érzésének a hiánya. Milyen messzire tudja visszavezetni az őseit? Hogy hívták az ükapját, ükanyját? Alig hiszem, hogy tudná! Látja, én tudom. A családom gyökerei a tizennegyedik századba vezetnek. Felteszem, hogy a különbség csekély, de másfelől . . . másfelől a kultúra és a hagyomány általános emberi vívmány. Goethe ugyanannyira az önöké, mint az enyém! Ön jó külsejű, éles eszű fiatalember, aki arra született, hogy sikeres legyen. Együtt megyünk Németországba. Tökéletesíti majd a nyelvtudását a Rajna melletti birtokon. És az ízlését is. Két hónap után az árnyalati különbségeket is észreveszi az azonos borfajtákon belül. A testét teniszezéssel és úszással fejlesztheti. Elméjét pedig válogatott olvasmányokkal Szórakozik majd. És nem fél többé saját magától. Kozmopolita lesz, aki minden elképzelésében, döntésében, lépésében biztos. Én pedig ott leszek ön mellett, figyelemmel kísérem a fejlődését. Győztesen térünk vissza ide. Ön versírással próbálkozik. Csakhogy a múzsák kerülnek a szalma- és faggyúszagot. Hiszem, hogy bizonyos fokig az egyszerűség és a falusi környezet ihletet ad, de csak akkor, ha a műveltség és a kultúra szűrőközege által megtisztul. Más

szóval: az embernek meg kell őriznie ártatlanságát, de közben tapasztalatokkal is kell gazdagodnia. Ön még mindig a naiv ártatlanság szakaszában van. Még nem veszítette el a szüzességét. Kicsit otromba szexuális hasonlat, de pontos. Önt meg kell erőszakolni. Zavarba ejti, amit mondok, de én meg akarom zavarni. Valakinek meg kell önt ragadnia a hajánál fogva, összetörni a csontjait, felnyitni a szemét, fülét, orrát, porrá zúzni, meggyúrni, és új emberi lényé összerakni. Bár megvan a szeme, füle, orra, mégsem használja! Díszként hordja csupán. Nem lát, nem hall semmit. Bárgyú, hipnotizált, kispolgári féllálomban él, és várja a kinyilatkoztatást, a csodát, készül a nagy pillanatra, amikor végre élni kezd, ám mindinkább kételkedik benne, hogy az valaha is bekövetkezik. Az évek pedig mennek, a napok rohannak — s elfut az élet! Körültekint — és pusztaságot lát! A csoda nem történt meg, a szokás megrögződött. Irány a legközelebbi kávéház, és miközben poharát emeli az odatévedők egészségére, ködös vízióit siratja el arról, amivé lehetett volna. Én valami mást kínálok. Azt a lehetőséget, hogy szakítsa el a köldökzsinórt, amely ide köti, s emelkedjen föl saját magához. Aztán térjen vissza a környezetébe, s vezesse őket is, mert maguktól képtelenek eljutni odáig. Felajánlom önnek szerény segítségemet. A kezemet nyújtom. *(Megfogja Stevo kezét. Szünet. Egymásra néznek. Szünet. Klaus az asztal alatt fogdosni kezdi Stevót. Stevo zavarba jön.)*

STEVO Klaus úr, mennem kell. *(Szünet.)* Muszáj. *(Szünet.)* Klaus úr! *(Szünet.)* Hagyjon elmenni, Klaus úr. *(Szünet.)* Klaus úr, kérem, hagyjon elmenni. *(Szünet.)* Klaus úr, hagyjon elmenni!

(Klaus elengedi. Stevo feláll, szédelegve megy ki a szobából. Klaus felhajt egy pohár konyakot.)

TIZENEGYEDIK JELENET

(Börtön. Beszélő. Andreja összeverve. Stevo.)

STEVO Szervusz, Andreja! *(Andreja rábólint.)* Hogy vagy? *(Andreja ismét bólint.)* Nem tudtam korábban jönni. Nem engedik. Ezt az öt percet is alig tudtam kikönyörögni. Milyen furcsa szag van itt! Kerestem valami kapcsolatot. Minden rendbe jön. *(Andreja bólint.)* Az öregek jól vannak, sokszor üdvözlnek. Küldtek cigarettát meg ételmet. Le kellett adnom, amikor beléptem, de

itt majd odaadják neked. *(Andreja bólint.)* Tudod-e, mi újság? Vera állapotos! Elhatározta, hogy végig feküdni fog. Mindenáron szülni akar. Látod, nemsokára unoka is lesz. Simont kirúgták az állásából. Biztosan részeg volt. De nem akarja megmondani. Nincs a városban. Katonái gyakorlatra ment. Mindennap hadgyakorlat van. Félek, hogy engem is beszippantanak. Biztosra veszem, hogy téged innen kiengednek néhány nap múlva. Megyünk majd a diákstrandra fürdeni. *(Andreja érthetetlenül suttog.)* Tessék? Nem értek semmit!

ANDREJA Táborba visznek minket. Aco is itt van. Üdvözl, és azt üzeni, ne haragudj rá. Otthon, a bejárati ajtó küszöbe alatt eldugtam egy revolvert és ezer röpcédulát. Add át Mile szomszédnak. Üdvözlöm az öregeket. És Verát. És Simont is, ha megjön. *(Elsírja magát.)* Ki kell bírnom. Végig kell csinálnom. Én is szőrszálat nyeltem, de ki kell köpnöm. *(Megnyugszik.)* Nemsokára háború lesz. Tisztázódnak a dolgok. Másmilyen időben találkozunk majd. Viszlát! Bátorság!

STEVO Bátorság!

ANDREJA Neked nagyobb szükséged van rá. Én már választottam. *(Megfordul és elmegy.)*

TIZENKETTEDIK JELENET

(Herzog irodája. Klaus az asztalnál ül és telefonál.)

KLAUS Köszönöm, Živković úr. Igen, igen, minden okmány megvan, de az ügy nem tűr halasztást, minél előbb be kell fejezni, ha egy mód van rá, még ma este. Tudom, hogy ez túlságosan gyors, Živković úr, különben nem is kérném az ön segítségét. Igen. *(Szünet. Bejön Sivić.)* Igen. Kitűnő. Sivić úr elmegy önhöz a meghatalmazásért. Remek! Lekötelez, Živković úr, mindenképpen módot találok rá, hogy megháláljam. Viszontlátásra, Živković úr! *(Leteszi a kagylót.)* Fizessen ki húsz embert, fogjanak csákányt, lapátot, és még ma este bontsák le a tizennyolcas számú házat. Holnap reggel, amikor az irodába jövök, jobb oldalról nyitott térséget akarok látni. *(Odadob Sivićnek egy borítékot.)* Ötven-ezer. Adja oda nekik. Kezdenek, amihez akarnak. Mi megpróbáltuk szép szóval.

SIVIĆ Mit szól majd Herzog úr?

KLAUS Mit szólna? Hiszen nem az ő házát bontjuk le! Legalábbis még nem! Mondja, a sok szkopjei lány közül miért éppen Herzog lányával folytat viszonyt? Hiszen ő zsidó nő! Most mit bámul így rám? Őn nem olvas újságot, Sivić úr, de hogyha meg akarja tartani az állását itt nálam, akkor ügyekezzen megfelelően informálódni!

SIVIĆ Önnél?! És Herzog úr?

KLAUS Herzog úr mostantól egy szenilis öreg zsidó, nyugdíjas.

SIVIĆ És ki nyugdíjazta?

KLAUS A Harmadik Birodalom. *(Felmutatja a levelet.)*

SIVIĆ *(olvassa)* És Stevo Andrejević?

KLAUS Őt majd én nyugdíjazom, személyesen!

(Belép Herzog.)

HERZOG Mit csinál, Klaus úr? Telefonon idehív, ebben az időpontban, és mindezt magyarázat nélkül? Már azt hittem, tűz ütött ki. A gyomrom is belefájdult! Mi vagyok én, hogy csak úgy rángat, mint egy fiókot? Sivić, főzzön egy kávé!

SIVIĆ Úgy látom, kávé nincs, Herzog úr!

HERZOG Tehát, Klaus úr?

KLAUS Tehát, Herzog úr, az utóbbi napokban átnéztem a képviselőteljes dokumentációját.

HERZOG Ki adott rá engedélyt?

KLAUS Senki.

HERZOG Klaus úr, amint előttem ismeretes, az ön látogatása protokolláris.

KLAUS Amint ön előtt ismeretes! De amint előttem ismeretes, Herzog úr, rosszul képviselte a cég érdekeit. Nem végezte jól a munkáját!

HERZOG Valaki megbízta önt azzal, hogy értékelje a munkámat?

KLAUS Igen!

HERZOG És szabadna tudnom, kicsoda?

KLAUS Nem szabad. *(Átad Herzognak egy levelet. Herzog olvassa. Belesápad.)*

HERZOG Ez a levél már kezdettől fogva önnél volt?

KLAUS Kellemes dolog olyan titkot őrizni, amiből az embernek haszna van!

HERZOG És most mit csináljak?

KLAUS Igyon meg velünk egy kávé! Sivić úr, főzze meg a kávé!

SIVIC Örömmel, Klaus úr... akarom mondani, főnök!

TIZENHARMADIK JELENET

(Nyilvánosház. Simon a szobában Mimivel, a prostituálttal. Simon a lány ölébe hajtja a fejét. Katonai egyenruhában van. A lány Simon haját simogatja.)

SIMON *(énekel)* Kicsi béka azt brekegi
Milyen szép lány szőke Mimi
Simon, Simon mi lesz veled,
A két szép szem majd elepeszt.

MIMI Ej, Simon, te is csak olyan szentimentális bolond vagy, mint én.

SIMON Minden káplár, parancsnok és kapitány Andrejević Simon tartalékost keresi egész Szkopjében, miközben ő Mimi Bošković ölében pihen. De nem érdekel! Meg akarnak ölni. Itt szorított, ni — itt; s amikor elmentem a kapitányhoz, s mondtam neki: kapitány úr, így és így áll a dolog, ha lehet, orvoshoz mennék, mire ő: nem lehet, mit képzelsz, hadgyakorlat idején ilyesmivel szarakodni. Nesze neked, dögölj meg! Hát akkor inkább ő dögöljön meg! Fogtam magam, átugrottam a drótkerítést. De még mindig szorít valami, itt.

MIMI Sokat ittál. Miért nem mész haza aludni?

SIMON Hogy mennék haza? Kint sötét van. Szűzanyám, félek a sötétben.

MIMI Mitől félsz?

SIMON Be vagyok zárva.

MIMI Akkor menj ki, és nem leszel bezárva!

SIMON Mindenütt ugyanaz. Be vagyok zárva ég és föld közé. Nem szökhettek meg. Legyek akár a legtágasabb mezőn — ott is ugyanúgy be vagyok zárva! Nem szökhettek meg saját magam elől. Simon úgyszólván megdöglik, akár a légy!

MIMI Majd én elkísérlek.

SIMON A kurva! Még hogy te kísérnél engem?! Nekem feleségem van odahaza. Állapotos! Fiút szül nekem! Ne haragudj, hogy lekurváztalak! De mi mást mondhatok? Az vagy te, kurva.

És én is az vagyok, még nálad is nagyobb. Én vagyok a világ legnagyobb kurvája. Egy nagy nyilvánosház a világ, én meg benne a legnagyobb kurva. Jaj, anyám, de nehéz az élet! Milyen nehéz! Haza akarok menni! Mit keresek én itt? Hadd lássam csak a sárga könyvecskédet! Mikor voltál utoljára vizsgálaton? Csak nem akarsz megfertőzni? Tudd meg, kigyógyulok belőle. Hiper-mangánnal. Andrejević Simon tartalékos, a huszonegyedik gyalogezredből, bekapott egy trippert, kapitány úr, engedélyt kérek tíz nap szabadságra, hogy hiper-mangánnal gyógyítsam magam. Hogy hol szedtem össze? Bošković Miminél. Nem ismeri őt? Akkor nem tud semmit. Mimi, hívd ide a zenészeket, itt játszzanak. Ide a tamburást!

MIMI Most nem ér rá.

SIMON Hívd ide! Megfizetem!

MIMI Az étteremben játszik, a vendégeknek. Hogy hívhatnám most ide?

SIMON Hívd csak. Mondd neki: Simon kéri. Ő a barátom. Biztosan idejön!

MIMI Nem lehet.

SIMON Jó, akkor megyek én. *(Felkel. Majdnem összeesik. Viszszamegy az ágyba.)* Jaj, anyám, anyácskám!

MIMI Na, jó, feküdj le! Idehívom! *(Elmegy. Szünet.)*

SIMON *(dúdol)* Hat hónap az fél év
a kézen öt az ujj,
négy a csecse a tehénnek,
három lába a széknek,
fejen kettő a szem,
de egyetlen a csalogány,
mely májusban danolász.

(Szünet. Mimi visszajön, mögötte Stevo.)

MIMI Itt az öcséd.

SIMON Stevo! Mars haza! Te meg honnan ismered az öcsémet?

MIMI A tamburás ismeri és megmutatta. De ő most nem jöhet. Nem engedí a főnöke.

SIMON Mit kezdjek az öcsémmel? Ő nem tud tamburán játszani. Stevo, tudsz te tamburázni? Á! Nem tud! Senki nem tud úgy játszani tamburán, mint ahogy én azt hallgatnám!

STEVO Te nem vagy a gyakorlaton?

SIMON De igen. Gyakorlaton vagyok. Nem vagyok itt. Ti azt hiszitek, hogy itt vagyok, pedig valójában ott vagyok. Hej, Stevo, te tanult ember vagy, magyarázd meg nekem, hogy van ez. Hogyan lehetséges, hogy még élek? Beszélek. Hallgatok. Amit beszéltek, meghallom. Hát mi ez?! Például most miért nem ájulok el? Mi tart meg? És ha lépek, akkor egyik lábam rakom a másik után. És hogyhogy lélegzem? A saját szememet pedig nem látom. Stevo öcsém, te vagy a hibás. Mindennek te vagy az oka.

STEVO Jól van, Simon. Menjünk haza.

SIMON Te vagy az oka, hogy elfogták Andreját. Meg hogy Vera nem bír szülni. Hogy anyának elment az esze. Te!!! Annak is te vagy az oka, hogy apánk elvesztette a lábát. És annak is, hogy itt szorít valami. Annak is, hogy Klaus a vendéglőbe jött ebédelni. Ahelyett, hogy Margerhez ment volna, hozzám jött, a vendéglőbe. Mindenféle különlegességet rendelt. Én meg felszolgáltam, és hogy, hogy nem, az egészszet az ölébe öntöttem. Hogy miért? Először fordult elő velem ilyesmi! Igaz, hogy iszom, de azért tudom, hogy mit csinálok. Ő meg elkezdett ordítózni. Hogy ez meg az. Erre jött a tulaj, térden állva bocsánatot kért tőle, könyörgött, én meg nyomban ki lettem rúgva. Hej, Stevo, mindennek te vagy az oka. Mintha tudtad volna, de titokban tartottad. Nem akartad megmondani.

STEVO Mit?

SIMON A titkot. Rejtegetted a titkot!

STEVO Miféle titkot?

SIMON A titkot. Az csak egy van. Ha pedig tudod, de nem mondod meg, akkor nagy bajt zudítasz a nyakadba. Itt szorít. Itt. A százados nem hiszi el. Azt mondja, nem mehetek orvoshoz. Haljak meg. Ti sem hiszitek. *(Haldoklik. Szünet.)*

STEVO Simon!!!!!!

TIZENNEGYEDIK JELENET

*(Andrejevićék háza. Dimitrija farag. Vera fekszik. Marija mellett-
te ül.)*

MARIJA Akarsz bózát vagy főtt búzát? Az jót tesz. Mindjárt hozok. És mi lesz a neve a gyerekeknek? Egész éjszaka ezen jár az eszem. Valami más név kellene, nem afféle hétköznapi. Valami

szebb. Istenem, nagymama leszek! Addigra visszajön Andreja is. Majd énekelni fogom esténként, hogy . . .

Jóvót anyja rózsa között szülte,
Felfogta a rózsa levelére,
Fehér tündér csavarta selyembe,
Mézecskével méhecske etette.*

(Kopogás hallatszik. Dimitrija a tolószékben odamegy és ajtót nyit.)

SIVIĆ Jó estét. Sivić vagyok a Schneider-cégtől. Bejöhettek? *(Dimitrija beengedi. Sivić belép. Kiveszi a borítékot. Az asztalra teszi.)* Itt van huszonötezer dinár. Sajnálom, de sürgősen el kell hagyniuk a házat. Utasítást kaptam, hogy a házat le kell bontani. Odakint már várnak a napszámosok, munkára készen. Tudom hogy kész helyzet elé vannak állítva, de én csupán végrehajtom az utasítást. A kilakoltatási parancsot a rendőrfőnök írta alá, s nekem most azonnal kell intézkednem. Ezt a házat már hat hónapja bontásra ítélték.

DIMITRIJA Kifelé!

SIVIĆ Utasításom van, Andrejević úr. *(Előveszi az iratot.)*

DIMITRIJA *(megragadja az iratot és összetépi)* Nincs! Mars ki!

SIVIĆ Az eredeti biztos helyen van, letétben. Ha öt percen belül nem hagyják el a házat, megkezdjük a bontást. Akkor majd kényszerítve lesznek rá. *(Elmegy.)*

(Szünet. Vera sír.)

MARIJA Ne sírj, lányom! Ne kínozd magad! *(Fejére köti a kendőt. Kenyeret és sót kézben tartva, ajtót nyit.)* Jöjjenek, emberek! Jöjjenek, igyanak egy pálinkát, könnyebben megy majd a munka! És egyenek is egy pár falatot. Majd csak akad valami. Nem tudtuk, hogy most jönnek — ha tudjuk, jobban kiteszünk magunkért.

TIZENÖTÖDIK JELENET

(Herzog háza. Sara zongorázik. Belép Stevo. Egy darabig hallgatja a muzsikát. Szünet.)

* Nagy László fordítása.

STEVO Hol van Sivić? *(Szünet.)*

SARA Elment. Azt mondta, itthagya. *(Szünet. Sara ismét játszik.)*

STEVO És az édesapja?

SARA Elment. Azt mondta, felakasztja magát. *(Szünet. Játszik.)*

STEVO *(egy papírt tesz a zongorára)* Írtam hozzád egy verset. Nem másoltam ki sehonnán! *(Szünet.)*

SARA Nem akarsz megcsókolni? *(Szünet. Játszik. Közben Stevo kimegy.)* Többé senki nem akar megcsókolni.

TIZENHATODIK JELENET

(Klaus szállodai szobája. Kopogás.)

KLAUS Ki az? *(Csönd. Szünet.)* Ki az? *(Erősebb kopogás.)*
Ki van ott? *(Csönd. Szünet. Klaus ajtót nyit. Stevo beront. Klaus a falhoz löki. Zsebén keresztül Klausra irányítja revolverét.)*

STEVO Kezeket fel!

KLAUS *(felemeli a kezét)* Mi jutott eszébe, Andrejević úr?

STEVO Az, hogy megölöm! Megölöm!

KLAUS Várjon, Andrejević úr!

STEVO Mire várjak még? Hogy kiszívja a véretem? Hogy karóba húzzon? Mire várjak?

KLAUS Beszéljünk világosan.

STEVO Mi az, ami nem világos? Miért jött ide? Miért nem engedte, hogy a saját utamat járjam? Hogy ússzak az árral, ahogy tudok. Amit a vízbe dobnak, az valamikor partot ér! *(A falhoz vág egy konyakosüveget.)* Azt hiszi, hogy az ön igazsága az egyedüli és üdvözítő? Hát nem! Az én pulzusom másként lüktet! *(Felfordítja az asztalt.)*

KLAUS Andrejević úr, kérem! Kérem!

STEVO Mit kér? A bátyámat gyűjtőtáborba vitték, az öcsém holtan fekszik ötven méternyire. Most mit kér tőlem? Lám, megijedt! Az ön családfája e percben egy szem aszalt szilvát sem ér. És én még arra kényszerítettem az anyámat, hogy énekeljen önnek. Ha most megölöm, hogyan mossa le a gyalázatot arról a bepúderezett bőréről? És én hogyan mosom le a szégyent magamról?

KLAUS Könyörgöm, Andrejević úr, ne tegye! Ne öljön meg!

STEVO Nincs mivel megölnöm. *(Kihúzza zsebéből a kezét.)* Ha lenne, nem is állnék szóba önnel. Megyek a pisztolyért. Ha visszajövök, azt jelenti, nem öltem meg magam. *(Kimegy.)*

TIZENHETEDIK JELENET

(Andrejevićék házának romjai, Dimitrija a tolószékben ül, kezében furulya! Vera fekszik. Marija egy kupacba rakja a holmit. Stevo jön. A romokat nézi. Szünet.)

MARIJA Amikor épült, a mesterek azt kiáltozták: Fent már a tető, áldott legyen a ház, hosszú életet a gazdának, egészséget a családnak!

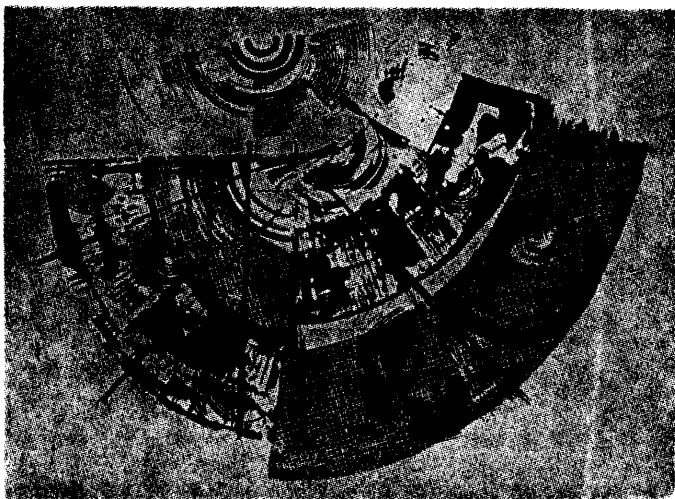
(Folytatja a rámolást. Stevo ráakad a revolverre és a röpcédulákra. Leül. A revolvert nézegeti. Hosszú szünet. Dimitrija furulyázni kezd. Atonális, összefüggéstelen hangokat hallani.)

VERA Azt hiszem, hallom a szíve dobogását.

(Stevo a revolverrel a levegőbe lő.)

FÜGGÖNY

VUJICSICS Marietta fordítása

Ács József: Napóra; 1963